

בית הספר לכלכלה
כתיבת ניירות מדיניות כלכליים

נייר מדיניות

השפעת מלחמת צוק איתן על תעסוקת נשים ערביות

בישראל

יולי 2025

מנחה: ד"ר הלה אקסלרד

מגישים:

אראל טננבאום - 211872072

דביר סנואני - 208278150

תוכן עניינים:

3	תקציר מנהלים
3	שאלת המדיניות
3	חשיבות השאלה
4	מטרת הנייר
4	תמונת מצב
7	סקירת ספרות
9	ניתוח
14	סיכום ומסקנות
16	המלצות מדיניות
16	מגבלות המחקר
17	כיוונים למחקרי המשך
17	סיכום
18	ביבליוגרפיה
19	נספחים

תקציר מנהלים

נייר מדיניות זה בוחן את השפעת מבצע צוק איתן (2014) על שיעורי התעסוקה של נשים ערביות בישראל, תוך שימוש בגישת הפרש-ההפרשים (Difference-in-Differences) ובניתוח נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס משנים 2013 ו-2015. ממצאי המחקר מצביעים על עלייה מובהקת בתעסוקת נשים ערביות לאחר המבצע, ממצא שתומך בהשערת "אפקט הפיצוי" – כלומר, תגובת שוק העבודה למשבר כלכלי-משפחתי כתוצאה מירידה בתעסוקת הגברים. העלייה בתעסוקת הנשים ניכרת גם כאשר מביאים בחשבון משתני בקרה כגון גיל, השכלה, מצב משפחתי, מספר ילדים, אזור מגורים ורמות סיוע ביתי. מגמה זו משתקפת במיוחד בקרב נשים נשואות ונשים המקבלות תמיכה לוגיסטית (כגון סיוע בעבודות הבית). המחקר מדגיש כי משברים ביטחוניים עשויים לשמש כזרז זמני לשינוי חברתי משמעותי, אך ללא התערבות מדינית יעודית, קיים סיכון שההישגים יתפוגגו. לאור זאת, מוצעת חבילת המלצות הכוללת חיזוק תשתיות תומכות, פיתוח תוכניות יזמות לנשים ערביות, השקעה בהכשרות מותאמות תרבותית, והסרת חסמים מבניים. נייר זה מציע מסגרת לניתוח משברי ביטחון כהזדמנות נדירה למינוף השתלבותן של נשים ערביות בשוק העבודה.

שאלת המדיניות

כיצד השפיעה מלחמת צוק איתן על תעסוקת נשים ערביות בישראל?

חשיבות השאלה

שאלת המחקר שלנו - כיצד השפיעה מלחמת צוק איתן על תעסוקת נשים ערביות בישראל, נוגעת בשילוב מורכב של היבטים כלכליים, חברתיים, תרבותיים ופוליטיים. תעסוקת נשים אינה רק אינדיקטור לשוויון מגדרי, אלא ממלאת תפקיד קריטי בצמצום פערים חברתיים-כלכליים ובהאצת הצמיחה במשק. בפרט, תעסוקת נשים ערביות משקפת פערים היסטוריים עמוקים ונושאת עמה פוטנציאל חברתי רב לשינוי. האוכלוסייה הערבית בישראל מהווה כ-21.1% מכלל האוכלוסייה, מתוכה כ-86% מוסלמים, והשאר נוצרים ודרוזים. מדובר במיעוט, אך מיעוט גדול, מהותי, שמצבו הכלכלי-חברתי החלש משפיע באופן ישיר על המשק כולו. בשל חסמים מערכתניים, תעסוקה נמוכה ואישוויון נרחב, תרומתה של החברה הערבית לתוצר נמוכה יחסית (8%), שיעור המיסוי שהיא מייצרת נמוך, ותלותה בתקציבים ממשלתיים גבוהה. חיזוק ההשתלבות של נשים ערביות בשוק העבודה הוא אינטרס לא רק חברתי או מוסרי אלא גם כלכלי-לאומי מובהק.

מההיסטוריה ידוע כי מלחמות ומצבי חירום יצרו לעיתים שינויים מבניים בשוק העבודה. דוגמה בולטת לכך היא מלחמת העולם השנייה, שבה גויסו נשים למגוון תפקידים שנחשבו קודם לכן "גבריים", תהליך ששינה לעד את יחסי המגדר בעבודה. גם במלחמות אזוריות, כמו בנפאל או בסרי לנקה, נצפו דפוסים דומים, אך השפעתם הייתה תלויה במאפיינים התרבותיים והכלכליים של הקהילה.

הקשר הישראלי מחדד את הרלוונטיות של השאלה. כבר למעלה משנתיים מתנהלת בישראל מלחמת חרבות ברזל (מאז אוקטובר 2023), אשר השפעותיה על שוק העבודה נרחבות ומתמשכות במיוחד בפריפריה ובמגזרים מסורתיים שבהם פועלת האוכלוסייה הערבית. בתוך כך, מתחדדת ההבנה כי תעסוקת נשים ערביות עשויה להיות תגובה למצב חירום, אך גם הזדמנות לשינוי מבני. מבצע צוק איתן (2014) שעליו מתמקד המחקר הנוכחי מהווה מקרה בוחן חשוב לבחינת דפוס זה.

גם כיום, לאור משבר ביטחוני ממושך, עולה הצורך להבין כיצד מגיבות נשים ערביות לאובדן הכנסה גברית, ולבחון האם תהליך של כניסה לתעסוקה מתוך כורח עשוי להפוך להתבססות תעסוקתית ארוכת טווח. המחקר שלנו מבקש לתרום להבנה זו, ולספק תובנות שיעזרו לקובעי מדיניות לבנות כלים תומכים, גמישים ומותאמים תרבותית.

מטרת הנייר

מטרת נייר המדיניות הינה לבחון את השפעתו של מבצע צוק איתן (2014) על שיעורי התעסוקה של נשים ערביות בישראל. הנייר שואף לזהות האם חל שינוי מובהק בהשתתפותן בשוק העבודה לאחר המלחמה, לבחון את המנגנונים העומדים בבסיס שינוי זה, ולהציע כיווני מדיניות שיאפשרו לתרגם שינוי זה לתהליך ארוך טווח של שילוב תעסוקתי.

לצורך כך, המחקר מתמקד בניתוח נתונים של נשים ערביות בתקופת לפני ואחרי המלחמה, במטרה לבחון האם אכן חל שינוי מובהק ומהם הגורמים שהובילו אליו. בנוסף, נבחנו דפוסי תעסוקה של גברים ערביים בעזרת הספרות המחקרית הקיימת, כדי לבדוק את קיומו של אפקט פיצוי בתוך משקי בית. באמצעות ממצאים אלו, נבקש לשאול: האם קובעי מדיניות יכולים ואולי אף צריכים להתערב באופן אקטיבי כדי לחזק את מגמת ההשתלבות התעסוקתית של נשים ערביות במצבים של שינוי או משבר?

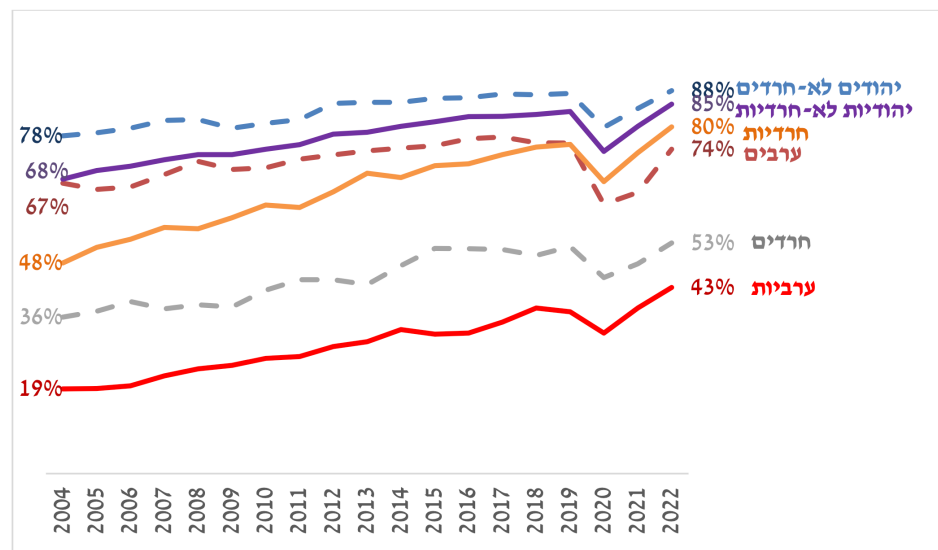
תמונת מצב

השתלבותן של נשים ערביות בשוק העבודה בישראל ניצבת בלב השיח החברתי והכלכלי בעשור האחרון, ומשקפת תהליכים עמוקים של שינוי חברתי, מדיניות ציבורית והשתנות פנימית בחברה הערבית. שיעור ההשתתפות של נשים ערביות עלה מכ־19% בתחילת שנות ה־2000 לכ־43% בשנים האחרונות, זינוק דרמטי המשקף עלייה בהשכלה הגבוהה, שינוי הדרגתי בנורמות תרבותיות הנוגעות לתפקידי מגדר, והתרחבות בתשתיות תחבורה ותעסוקה. מגמות אלו מתועדות במחקרים עדכניים, המצביעים על כך שהתהליך אמנם הדרגתי אך מואץ בגלים ביניהם לאחר מבצע צוק איתן (2014), משבר הקורונה (2020), ולבסוף גם מלחמת חרבות ברזל (2023), אשר פגעו במיוחד בתעסוקת גברים במגזרים מסורתיים. (תחאוכו ואח', 2023) עם זאת, נשים ערביות ממשיכות להתמודד עם חסמים מבניים ושיזורים. ראשית, פערי שכר: ההכנסה החודשית הממוצעת של נשים ערביות שכירות עמדה בשנת 2021 על 6,750 ש"ח בלבד – נמוכה בכ־16% מההכנסה של

נשים חרדיות (8,030 ש"ח), ובכ-37% מזו של נשים יהודיות לא-חרדיות (10,720 ש"ח). נוסף על כך, נשים ערביות מועסקות בעיקר במקצועות הוראה, טיפול ושירותים – כ-32% מהן מועסקות בחינוך, וכ-24% בשירותי בריאות ורווחה, בעוד ייצוגן בתחומי ההנדסה, ההייטק והניהול נותר נמוך: רק כ-6.4% מהן עוסקות בתחומים טכנולוגיים, ורק 2.9% ממלאות תפקידי ניהול, לעומת 18.1% ו-8.7% בהתאמה בקרב נשים יהודיות. לצד פערים תעסוקתיים ומקצועיים, קיימים חסמים נוספים: מחסור בתחבורה ציבורית מהיישובים הערביים, היעדר מעונות יום, אפליה עקיפה בשוק העבודה, היעדר אכיפה אפקטיבית של חוקי עבודה, היעדר תכניות הכוונה תעסוקתית, פערים בהשכלה מקצועית, חוסר שליטה בעברית ובמיומנויות דיגיטליות. גם בתוך הבית, תפקידי מגדר מסורתיים וחלוקת אחריות הורית לא שוויונית מקשים על שילוב נשים בעבודה: למשפחות ערביות בממוצע 2.7 ילדים (לעומת 2.3 ביהודיות), עם שיעור גבוה במיוחד של משפחות עם ארבעה ילדים ויותר. למרות זאת, הנתונים מצביעים על מגמת שיפור עקבית: שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב נשים ערביות בעלות תואר אקדמי עמד על כ-72% בשנת 2022. נתונים אלה מדגישים את הפוטנציאל האדיר הגלום בהשקעה בהשכלה גבוהה, תשתיות תומכות ותמריצים, שיכולים להפוך השתתפות מתוך אילוץ להזדמנות להשתלבות בת קיימא בשוק העבודה.

איור מספר 1: שיעור תעסוקה אפקטיבי ללא נעדרים מסיבות כלכליות ואחרות לפי קבוצת אוכלוסייה, גילים

25-64

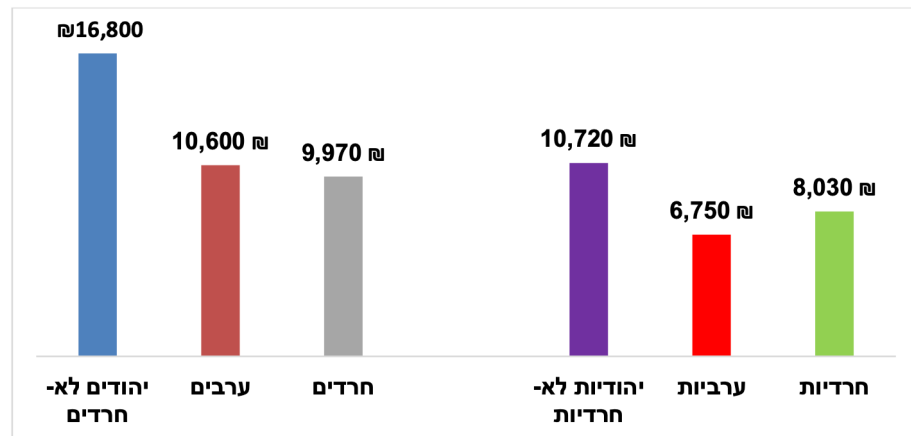

חרדים עד 2013 לפי סוג ביי"ס אחרון, מ-2014 לפי הגדרה עצמית.

מקור: עיבודי המחברים לנתוני סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מתוך נייר מדיניות תחאוכו, מ', לוונטל, ע', לרום, ט', ופרטוש, א' (2023). אתגרי החברה הערבית בשוק העבודה: בשגרה ובחירום. מכון אהרן למדיניות כלכלית, המרכז הבינתחומי הרצליה.

איור מספר 2: הכנסה חודשית מעבודה לפי קבוצות אוכלוסייה, גילים 25-64, 2021

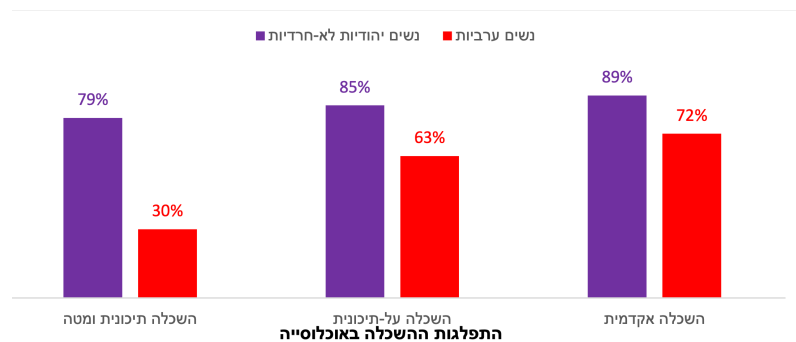

מחירי 2021.

מקור: עיבודי המחברים לנתוני סקר הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מתוך נייר מדיניות תחאוכו, מ', לוונטל, ע', לרום, ט', ופרטוש, אי' (2023). (אתגרי החברה הערבית בשוק העבודה: בשגרה ובחירום. מכון אהרן למדיניות כלכלית, המרכז הבינתחומי הרצליה.

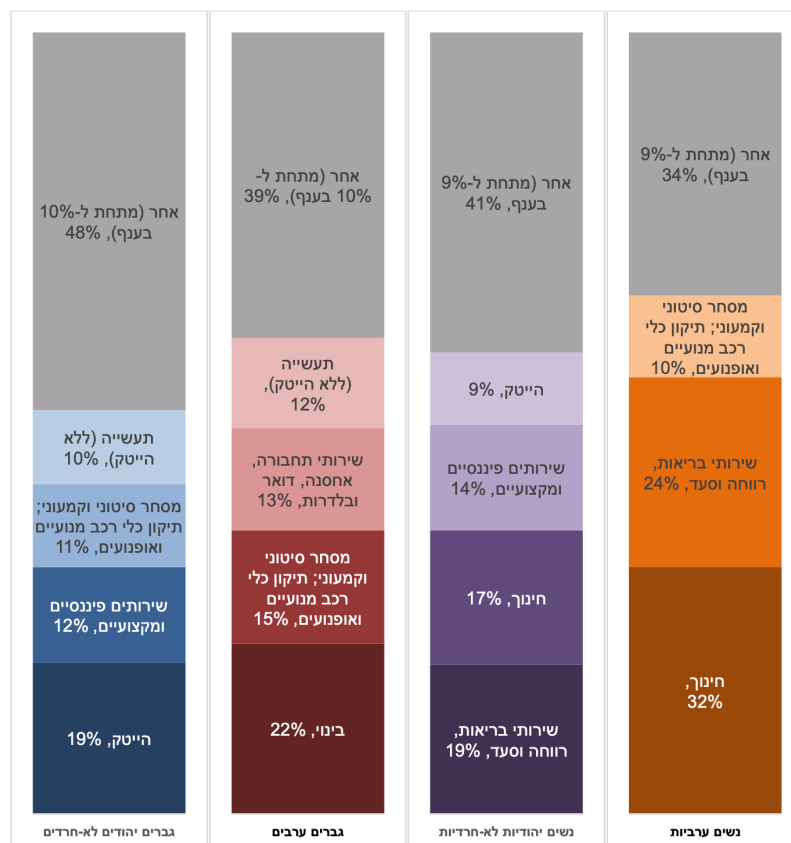
איור מספר 3: שיעור תעסוקה לפי רמת השכלה וקבוצות אוכלוסייה, גילים 25-64, 2022

מתוך נייר מדיניות תחאוכו, מ', לוונטל, ע', לרום, ט', ופרטוש, אי' (2023). (אתגרי החברה הערבית בשוק העבודה: בשגרה ובחירום. מכון אהרן למדיניות כלכלית, המרכז הבינתחומי הרצליה.

איור מספר 4: התפלגות ענפי הכלכלה של המועסקים לפי קבוצת אוכלוסייה, גילים 25–64, 2022

איור 9: התפלגות ענפי הכלכלה של המועסקים לפי קבוצת אוכלוסייה, גילים 25–64, 2022

מקור: עיבודי המחברים לנתוני סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מתוך נייר מדיניות תחאוכו, מ', לוונטל, ע', לרום, ט', ופרטוש, א' (2023). *אתגרי החברה הערבית בשוק העבודה: בשגרה ובחירום*. מכון אהרן למדיניות כלכלית, המרכז הבינתחומי הרצליה.

סקירת ספרות

נשים מהוות חלק בלתי נפרד מהמערכת הכלכלית והחברתית, והשתתפותן בשוק העבודה משקפת תהליכים עמוקים של שינוי חברתי, מדיניות ציבורית, ונורמות מגדריות. לאורך ההיסטוריה, תעסוקת נשים הושפעה ממגוון גורמים, בהם תמורות בשוק העבודה, עלייה בהשכלה, שינוי בתפיסות מגדר, ומדיניות ממשלתית. עם זאת, גם כיום, שיעור ההשתתפות של נשים בשוק העבודה נותר נמוך מהותית מזה של גברים, לפי נתוני ארגון העבודה הבינלאומי (ILO), שיעור ההשתתפות הגלובלי של נשים בכוח העבודה עומד על פחות מ-47%, לעומת

72% בקרב גברים (פער של 25 נקודות אחוז), כאשר באזורים מסוימים הפער אף חוצה את רף 50 הנקודות. והפערים באים לידי ביטוי במיוחד בקבוצות מיעוט.

נשים המשתייכות לקבוצות מיעוט בין אם על רקע אתני, דתי או גיאוגרפי מתמודדות עם חסמים מצטברים: חסמים מבניים (למשל היעדר תחבורה ציבורית או מסגרות חינוך לילדים), חסמים תרבותיים (נורמות מגדריות ומסורתיות), וכן חסמים כלכליים (כגון מיעוט משרות זמינות, שכר נמוך ואפליה בשוק העבודה). הספרות המחקרית מצביעה על כך שמיעוטים אתניים ואוכלוסיות מוחלשות, ובפרט נשים מתוכן, נוטות להישאר מחוץ לשוק העבודה או להשתלב בתפקידים לא מקצועיים, חלקיים ובלתי פורמליים (Heath & Cheung, 2007). סקירת ספרות רחבה מצביעה על כך שמצבי חירום ובמיוחד מלחמות השפיעו באופן עמוק על מבנה שוק העבודה, ולעיתים הביאו לעלייה בתעסוקת נשים. כך למשל, במהלך מלחמת העולם השנייה, נרשמה עלייה חדה בשיעור השתתפות הנשים בכוח העבודה במדינות רבות, כולל כניסה לתחומים שבעבר נחשבו גבריים מובהקים, כמו תעשייה ותחבורה (Goldin, 1991; Acemoglu et al., 2004).

תופעה זו כונתה "המהפכה השקטה", שכן היא סימנה שינוי נורמטיבי עמוק בתפיסת תפקידי מגדר. גם בהקשרים אזוריים, לדוגמה במלחמת האזרחים בנפאל (1996–2006), תועד אפקט דומה: נשים נכנסו לשוק העבודה, בעיקר במגזר העצמאי והחקלאי, על רקע ירידה זמנית בתעסוקת גברים (Menon & Rodgers, 2013). אולם, שינויים אלו לא תמיד נמשכו לאחר תום הסכסוך. מחקרים מצאו כי במקרים שבהם לא גובתה העלייה בתעסוקת נשים במדיניות ציבורית מותאמת (כגון סבסוד מסגרות לילדים, הכשרות מקצועיות, או שינוי נורמות תרבותיות), נשים רבות חזרו למעמד בלתי מועסק או לתעסוקה לא פורמלית (אלמוג-בר, אייזנשטדט וגל, 2020). הצלחתן של נשים להישאר בשוק העבודה לאחר משברים תלויה, אם כן, באיכות המענה הממשלתי: במדינות שהשכילו להטמיע מדיניות רגישת מגדר ונגישה לקבוצות מיעוט, ההשפעות החיוביות היו ממושכות יותר. לעומת זאת, כאשר המדיניות לא התאימה להקשרים תרבותיים או לא יושמה בפועל, נרשמה ירידה מחודשת בשיעורי ההשתתפות.

בישראל, אין כמעט מחקרים שבחנו את הקשר הישיר בין קונפליקטים ביטחוניים (כגון מבצע צוק איתן) לבין תעסוקת נשים ערביות. בהקשר זה, המחקר הנוכחי תורם תרומה חשובה לשיח האקדמי והציבורי בכך שהוא בוחן האם התרחשה עלייה בתעסוקת נשים ערביות דווקא בזמן משבר ביטחוני, והאם ניתן לראות בכך פוטנציאל לשינוי מבני.

בישראל, אחת ההתפתחויות המרכזיות בנוגע לשילוב החברה הערבית הייתה תוכנית 922 תוכנית חומש שאומצה בדצמבר 2015, מתוך כוונה לצמצם את הפערים הכלכליים והחברתיים בין האוכלוסייה הערבית לאוכלוסייה הכללית. עם תקצוב של כ-10 מיליארד ש"ח (ללא הקצאת החינוך), התוכנית כוונה לפיתוח תחומי הדיור, התחבורה, ההשכלה, התעסוקה והרשויות המקומיות. עם זאת, מאחר שמועד המחקר שלנו עוסק בתקופה שלפני החלת התוכנית (2013–2015), הממצאים שאנחנו נציג לא קשורים למדיניות ממשלתית שהתרחשה ברקע האירועים. דווקא בשל כך, מעניין יהיה לבחון בעתיד את השפעתה של תוכנית זו על מגמות תעסוקה, ובפרט תעסוקת נשים ערביות לאחר 2016. נציין כי עדכון תקציב המדינה לשנת 2024 קיצץ בכ-15% מתוכניות הסיוע לחברה הערבית, מה שמדגיש את הפער בין מדיניות הצהרתית ארוכת טווח לבין יישום תקציבי בפועל, ויכול להשפיע על המגמות שנרשמו (אקשטיין, מנחם-כרמי, סומקין & קלישר, 2024).

לסיכום, הספרות המחקרית מצביעה על כך שמלחמות בין אם עולמיות ובין אם אזוריות עשויות להוות זרז לשינויים מגדריים בשוק העבודה, אולם הצלחתם של שינויים אלה תלויה במידה רבה במדיניות הציבורית הנלווית להם. ללא תמיכה מוסדית מותאמת, קיים חשש כי ההשפעות החיוביות יתפוגגו עם תום המשבר. מתוך הפערים שזוהו בספרות בין השפעות זמניות של מצבי חירום לבין שינויים מבניים ארוכי טווח, המחקר הנוכחי מתמקד בהשפעה המיידית של מבצע צוק איתן על תעסוקת נשים ערביות בישראל. באמצעות בחינת נתוני תעסוקה לפני ואחרי המלחמה וספרות מחקרית, נבקש לבחון האם ניכר אפקט פיצוי תעסוקתי, כלומר, עלייה בשיעור תעסוקת נשים כתוצאה מירידה בתעסוקת הגברים וכיצד ניתן למנף ממצאים אלה לבניית מדיניות אפקטיבית ובת קיימא.

ניתוח

א. השיטה

לצורך בחינת ההשפעה של מבצע צוק איתן (2014) על תעסוקת נשים ערביות בישראל, נעשה שימוש בשיטת מחקר אמפירית מסוג ניתוח אקונומטרי, המבוססת על מודל Difference-in-Differences (הפרש ההפרשים). שיטה זו מאפשרת לאמוד השפעה סיבתית של אירוע חיצוני (המלחמה) על משתנה התוצאה (תעסוקה), באמצעות השוואת השינוי בשיעורי התעסוקה של קבוצת הטיפול (נשים ערביות בגילאי העבודה 18–60) לפני (2013) ואחרי (2015) המבצע, מול קבוצת הביקורת (שאר הנשים באוכלוסייה). הבחירה במודל זה נובעת מיכולתו לזהות השפעה מבודדת של האירוע החיצוני על קבוצה מסוימת, תוך שליטה על משתנים מסבירים נוספים (כגון גיל, שנות לימוד, מצב משפחתי, מיקום גיאוגרפי, ושעות סיוע בעבודות הבית – פרוקסי לתמיכה תפעולית). המודלים האקונומטריים שנאמדו כוללים שלושה סוגים: OLS פשוט, OLS מורחב עם משתני בקרה, ולבסוף מודל Logit להערכת הסתברות השתתפות בתעסוקה. בנוסף, מתוך ניסיון לזהות קיומו של אפקט פיצוי (כניסת נשים לשוק העבודה כפיצוי לירידה בתעסוקת הגברים במשק הבית), בוצעה הצלבה עם ממצאים מהספרות האקדמית לגבי מגמות תעסוקת גברים ערבים בתקופה שלאחר המבצע. שיטה זו מאפשרת ניתוח סיבתי מעמיק, תוך הפחתת הטיות סטטיסטיות הנובעות ממשתנים שאינם נצפים, ומספקת תובנות אמפיריות מבוססות בנוגע להשפעת משברים ביטחוניים על תעסוקת נשים במגזרים מוחלשים.

ב. נתונים :

המחקר מתבסס על נתוני סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס), שנאספו לשנים 2013 ו-2015 – תקופה המייצגת את השנים שלפני ואחרי מבצע צוק איתן (2014). בסיס הנתונים כולל מדגם מייצג של נשים בגילאי העבודה המרכזיים (18–60), ובסה"כ כ-136,480 תצפיות. הנתונים עברו ניקוי, מיון ורידוד בהתאם לצורכי המחקר (הוסרו תצפיות של גברים ושל רשומות עם ערכים חסרים, נבחרו רק נשים בגילאי 18–60 שהם גילאי העבודה העיקריים).

ג. מודל אקונומטרי

המשתנה התלוי המרכזי במחקר הוא מצב תעסוקתי (מועסקת/לא מועסקת), שנמדד כשדה בינארי. משתני ההסבר המרכזיים כוללים משתנה דמי ל"שייכות לאוכלוסייה הערבית", משתנה דמי לשנה (2015) וכן אינטראקציה ביניהם, המהווה את מדד ההשפעה של מבצע צוק איתן על תעסוקת נשים ערביות. בנוסף, נכללו משתני בקרה: גיל, שנות לימוד, מצב משפחתי, מספר ילדים לפי קבוצות גיל, מיקום גיאוגרפי (מחוז), ושעות סיוע בעבודות הבית proxy לתמיכה לוגיסטית). כדי לבחון את עמידות (robustness) התוצאות התבססנו על שלושה מודלים שפיתחנו לבחינת השפעת מבצע צוק איתן על תעסוקת נשים ערביות, ביצענו ניתוח השוואתי מקיף הכולל OLS בסיסי OLS עם משתנים מפקחים ומודל Logit. כדי להתמודד עם בעיית הטרוסקדסטיות חושבו שגיאות תקן לפי תיקון White ובמודל Logit חושבו גם השפעות שוליות (marginal effects) לטובת פרשנות מדויקת של מקדמים.

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 \cdot \text{Treated} + \beta_2 \cdot \text{Post} + \beta_3 \cdot (\text{Treated} \times \text{Post}) + \beta_4 \cdot \text{GilNK3} + \beta_5 \cdot \text{GilNK4} + \beta_6 \cdot \text{GilNK5} + \beta_7 \cdot \text{GilNK6} + \beta_8 \cdot \text{GilNK7} + \beta_9 \cdot \text{Married} + \beta_{10} \cdot \text{ShaotOzeretNK} + \beta_{11} \cdot \text{MachozMegurim2} + \beta_{12} \cdot \text{MachozMegurim3} + \beta_{13} \cdot \text{MachozMegurim4} + \beta_{14} \cdot \text{MachozMegurim5} + \beta_{15} \cdot \text{MachozMegurim6} + \beta_{16} \cdot \text{MachozMegurim7} + \beta_{17} \cdot \text{Yeladim0_1MB} + \beta_{18} \cdot \text{Yeladim2_4MB} + \beta_{19} \cdot \text{Yeladim5_9MB} + \beta_{20} \cdot \text{Yeladim10_14MB} + \beta_{21} \cdot \text{ShnotLimud} + u_i$$

לוח 1. תיאור המשתנים

משתנה	תיאור
מצב תעסוקתי (Muasak_bin)	משתנה בלתי תלוי מסוג דמי (1 = מועסקת), המסווג האם הנבדקת מועסקת או לא
מספר שנות לימוד (ShnotLimud)	משתנה רציף המציג כמה שנות לימוד יש לכל נבדקת
גיל (GilNK)	משתנה פקטוריאלי המייצג את גילאי הנשים, כאשר קבוצת הבסיס הייתה גילאי 18-24, קבוצה 3 הייתה גילאי 25-29, קבוצה 4 הייתה גילאי 30-34, קבוצה 5 הייתה גילאי 35-44, קבוצה 6 הייתה גילאי 45-54 וקבוצה 7 הייתה גילאי 55-60
מצב משפחתי (Married)	משתנה דמי המציין את מצב הנישואין של הנבדקת. ערך 1 מציין אישה נשואה, 0 מציין שאינה נשואה (רווקה, גרושה או אלמנה). משמש כמשתנה בקרה בבחינת הקשר בין

מאפיינים דמוגרפיים לבין סיכוי להשתלבות
בתעסוקה.

משתנה כמותי רציף המתאר את מספר שעות
הסיוע השבועי בעבודות הבית. מהווה
אינדיקציה לתמיכה לוגיסטית המאפשרת
לאישה להשתלב בשוק העבודה, ומשמש
כפרוקסי לאמצעים חיצוניים או משפחתיים
המסייעים באיזון בין חיי משפחה לתעסוקה.

שעות עזרה בבית
(ShaotOzeretNK)

משתנה פקטוריאלי המסווג את מחוז המגורים
של הנבדקת לפי החלוקה הגיאוגרפית של
הלמ"ס. הערכים כוללים: 1-ירושלים, 2-צפון,
3-חיפה, 4-מרכז, 5-תל אביב, 6-דרום, 7-
יהודה ושומרון. משתנה זה משמש כפרוקסי
להשפעות אזוריות על הסיכוי לתעסוקה, כולל
זמינות משרות, תשתיות תחבורה ואקלים
כלכלי מקומי.

מחוז מגורים
(MachozMegurim)

משתנים רציפים המייצגים את מספר הילדים
של הנבדקת בכל אחת מקבוצות הגיל: 0-1, 2-
4, 5-9, ו-10-14. נועדו לאמוד את ההשפעה
הדיפרנציאלית של גיל הילד על סיכויי
התעסוקה של האם.

מספר ילדים לפי קבוצות
גיל
(Yeladim0_1MB/
Yeladim2_4MB/
Yeladim5_9MB/
Yeladim10_14MB)
טיפול (Treated)

משתנה דמי המציין שייכות לקבוצת הטיפול,
נשים ערביות. ערך 1 מציין שהנבדקת
משתייכת לאוכלוסייה הערבית, ו-0 מציין
שאינה משתייכת.

משתנה דמי המייצג את התקופה שלאחר צוק
איתן, ערך 1 מציין את שנת 2015, ו-0 מציין את
2013.

תקופה (Post)

אינטראקציה בין טיפול
ותקופה (Treated: Post)

משתנה אינטראקציה בין טיפול ותקופה, מודד את ההשפעה הדיפרנציאלית של צוק איתן על נשים ערביות.

תוצאות וממצאים

בסיסי, הערכנו את השפעת השייך הקבוצתי (ערביות) והשינוי בזמן (2013 לעומת 2015) OLS במודל הראשון, מבלי לכלול משתני בקרה. תוצאות המודל הראו כי שיעור התעסוקה של נשים ערביות היה נמוך משמעותית

$$(\beta = -0.067, p < 0.01)$$

ביחס לשאר האוכלוסייה, כאשר לאחר המבצע נרשמה עלייה קטנה בשיעור התעסוקה באוכלוסייה הכללית ($b = 0.008$), אך לנשים ערביות נרשמה עלייה מובהקת יותר בשיעור התעסוקה, עם אפקט דיפרנציאלי ($b = 0.025$) כתוצאה מהמבצע.

במודל השני, הוספנו משתני בקרה כגון גיל, מצב משפחתי, מספר ילדים בגילאים שונים, שנות לימוד, שעות עוזרת בית ומחוז מגורים. השפעת ההשתייכות לקבוצת הטיפול (נשים ערביות) נותרה שלילית ומובהקת ($b = -0.053$), אך עדיין נצפתה עלייה בתעסוקה בקרב נשים ערביות לאחר צוק איתן, עם אינטראקציה חיובית ($b = 0.026$). משתני הבקרה הציגו קשרים אינטואיטיביים עם תעסוקה: הגיל והשכלה נמצאו במתאם חיובי מובהק עם תעסוקה (לדוגמה: עלייה של שנה אחת בלימודים העלתה את הסיכוי לתעסוקה ב-0.057 נ"א), בעוד שילדים צעירים הורידו את ההסתברות להיות מועסקת.

במודל השלישי, עברנו למודל Logit עם חישוב של ההשפעה השולית (AME) על מנת לתקן להטיות לא לינאריות ולאפשר פרשנות הסתברותית ישירה. התמונה הכללית נשמרה: ההשפעה השולית של האינטראקציה $Treated \times Post$ נותרה חיובית ומובהקת (1.04 נ"א), כלומר, לנשים ערביות היה סיכוי גבוה יותר להיכנס לתעסוקה לאחר צוק איתן, יחסית לקבוצת ההשוואה. עם זאת, ההשפעה השלילית הבסיסית של ההשתייכות לקבוצת הטיפול נותרה (-3.16 נ"א), מה שמחזק את ההנחה שהמלחמה היוותה שוק כלכלי ומשפחתי שחייב תגובה בשוק העבודה דווקא מצד הקבוצה המוחלשת.

בהתבסס על מודל Logit עם משתני הבקרה, להלן פירוט תוצאות המשתנים:

נמצא כי מספר גורמים משפיעים באופן מובהק על ההסתברות של אישה ערבייה בישראל להיות מועסקת. להלן פירוט הממצאים המרכזיים, כולל המקדמים הלוגיסטיים וההשפעות השוליות הממוצעות (Average Marginal Effects – AME):

גיל: (GilNK) כל קבוצות הגיל החל מגילאי 30 ומעלה (קבוצות 4–7) נמצאו כבעלות השפעה חיובית ומובהקת סטטיסטית על הסיכוי להיות מועסקת. ($\beta \approx 0.38-0.53, p < 0.001$) ההשפעה השולית הממוצעת של העלייה בקבוצת גיל עמדה על כ-2.2 נקודות אחוז. קבוצת הגיל הצעירה יותר (25–29) לא הייתה מובהקת סטטיסטית, ככל הנראה עקב בעיית מולטיקולינאריות.

נשואה (Married): משתנה זה נמצא כבעל השפעה חיובית מובהקת מאוד. ($\beta = 0.417, p < 0.001$) ההשפעה השולית מצביעה על כך שנישואין מעלים את ההסתברות של אישה ערבייה להיות מועסקת ב־2.24 נקודות אחוז, בהשוואה לרווקות.

סיוע בעבודות הבית (ShaotOzeretNK): משתנה זה נמצא כבעל השפעה חיובית מובהקת ($\beta = 0.281, p < 0.001$) נשים המקבלות סיוע בעבודות הבית נהנות מהסתברות גבוהה יותר להיות מועסקות, עם השפעה שולית ממוצעת של 1.53 נקודות אחוז.

מספר ילדים לפי קבוצות גיל:

ילדים בגיל 0–1: השפעה שלילית מובהקת מאוד, ($p < 0.001$) עם מקדם שלילי של כ־0.3. כל ילד נוסף בגיל זה מפחית את ההסתברות של אישה ערבייה להיות מועסקת ב־1.62 נקודות אחוז.

ילדים בגיל 2–4 ו־5–9: גם עבור גילאים אלו נמצאה השפעה שלילית מובהקת, ($p < 0.001$) אך בעוצמה נמוכה יותר, כל ילד נוסף בגילאים אלה מפחית את ההסתברות להיות מועסקת בכ־0.5 נקודות אחוז.

ילדים בגיל 10–14: משתנה זה לא נמצא מובהק סטטיסטית, ($p \approx 0.17$) ולא נצפתה השפעה ברורה על ההסתברות לתעסוקה. נבדקה האפשרות למולטיקולינאריות אך לא נמצא מתאם גבוה דיו.

שנות לימוד (ShnotLimud): משתנה זה נמצא כבעל השפעה חיובית ומובהקת מאוד על הסתברות התעסוקה ($\beta = 0.034, p < 0.001$) כל שנת לימוד נוספת מעלה את ההסתברות של אישה ערבייה להיות מועסקת ב־0.2 נקודות אחוז בממוצע.

מחוז מגורים (MachozMegurim): בהשוואה למחוז הייחוס (מחוז ירושלים), נמצאו השפעות שונות בין המחוזות:

מחוזות 3,4,5,7 (חיפה, מרכז, ת"א ויו"ש) הציגו השפעות חיוביות ומובהקות על הסיכוי להיות מועסקת. מחוז 2 (הצפון) נמצא כבעל השפעה שלילית מובהקת, ($\beta = -0.846, p < 0.1$) עם השפעה שולית שלילית של 0.54 נקודות אחוז.

מחוז 6 (הדרום) הציג מקדם שלילי לא מובהק, ($p = 0.516$) מה שעשוי להעיד על השפעת משתנים חופפים או מגבלות במדגם.

לוח 2. סטטיסטיקה תיאורית עבור נתוני המדגם

Model	SIMPLE OLS	FULL OLS	LOGIT	MARGINAL EFFECT
חותך	0.9421 ***	0.8847 ***	1.4052 ***	
נשים ערביות	(0.0674) ***	(0.0532) ***	(0.5884) ***	(0.0316)
אפקט הזמן	0.0082 ***	0.0074) ***	0.1464 ***	0.0079
אפקט המלחמה על נשים ערביות	0.0253 ***	0.0255 ***	0.1936 **	0.0104
אישה בגילאי 25-29		0.0054 *	0.0037	0.0002
אישה בגילאי 30-34		0.0237 ***	0.2744 ***	0.0164
אישה בגילאי 35-44		0.0293 ***	0.3806 ***	0.0218
אישה בגילאי 45-54		0.0301 ***	0.4680 ***	0.0259
אישה בגילאי 55-60		0.0315 ***	0.5373 ***	0.0289
האם האישה נשואה		0.0221 ***	0.4174 ***	0.0224
שעות סיוע של עוזרת בית		0.0088 ***	0.2838 ***	0.0153
האם האישה מהצפון		(0.0067) *	(0.0846)	(0.0054)

האם האישה מחיפה		0.0093 ***	0.1666 ***	0.0096
האם האישה מהמרכז		0.0169 ***	0.3337 ***	0.0179
האם האישה מתל אביב		0.0182 ***	0.3512 ***	0.0187
האם האישה מהדרום		(0.0033)	(0.0300)	(0.0019)
האם האישה מיו"ש		0.0141 ***	0.2506 ***	0.0139
מספר הילדים שיש לאישה מגילאי 0-1		(0.0167) ***	(0.3010) ***	(0.0162)
מספר הילדים שיש לאישה מגילאי 2-4		(0.0056) ***	(0.1024) ***	(0.0055)
מספר הילדים שיש לאישה מגילאי 5-9		(0.0062) ***	(0.1065) ***	(0.0057)
מספר הילדים שיש לאישה מגילאי 10-14		(0.0020) *	(0.0252)	(0.0014)
מספר שנות לימוד		0.0005 ***	0.0344 ***	0.0019
מספר התצפיות	136477	136459	136480	
טיב המודל	0.09(R ²)	0.15(R ²)	0.18(McFadden)	

סיכום ומסקנות

בהתבסס על תוצאות הרגרסיות שביצענו בשלושת המודלים OLS פשוט, OLS מורחב ו-Logit אנחנו מזהים דפוס מובהק שמעיד על כך שמלחמת צוק איתן השפיעה באופן שונה על קבוצות אוכלוסייה שונות, ובפרט על נשים ערביות.

ההשפעה המרכזית שנמצאה היא השפעה חיובית מובהקת של תקופת הפוסט (לאחר 2015) על הסיכוי של נשים ערביות להיות מועסקות, כפי שנראה במיוחד במודל ה-Logit בו משתנה האינטראקציה

(Treated: Post) היה מובהק. ($\beta = 0.19$, $SE = 0.068$, $p < 0.01$)

ממצא זה תומך באופן ברור בהשערת "אפקט הפיצוי": ירידה בפרנסת הגברים הערבים בעקבות המלחמה אילצה את הנשים להשתלב בשוק העבודה, לא מתוך שינוי ערכי עמוק או העצמה נשית, אלא כתוצאה ממצוקה כלכלית. הדבר מרמז על כך שהעלייה בתעסוקת נשים ערביות היא תוצר של תגובה הסתגלותית למשבר, ולא של תהליך של הסרת חסמים מגדריים עמוקים.

הממצא המשמעותי הזה מחזק את ההנחה שבחברה הערבית שבה הגבר הוא לעיתים מקור ההכנסה המרכזי שיבוש בשוק העבודה של הגברים (למשל כתוצאה ממלחמה) מוביל לתגובה תפקודית של הנשים, שנאלצות להיכנס לשוק העבודה כדי לשמר את רמת החיים של משק הבית.

על מנת לתמוך בהשערת אפקט הפיצוי, פנינו לספרות המחקרית העוסקת בהשפעת סכסוכים מזוינים על שוק העבודה הערבי בישראל, ובפרט על תעסוקת גברים ערביים. הספרות מעלה ממצאים עקביים: במהלך האינתיפאדה השנייה, למשל, נמצא כי הסיכון של עובדים ערבים להיפרד ממקום עבודתם היה גבוה יותר בהשוואה לעובדים יהודים, תוצאה שחזרה על עצמה במרבית ענפי המשק (Miaari et al. 2012). באופן דומה, נמצא כי לאחר מבצע צוק איתן חלה עלייה משמעותית בשיעור היפרדות של עובדים ערבים, במיוחד ממקומות עבודה בבעלות יהודית ובאזור הדרום, כלומר, באזורים שנפגעו ישירות מהעימות. לעומת זאת, מבצעים קצרים יותר, דוגמת עופרת יצוקה ועמוד ענן, לא הניבו ירידה מובהקת בתעסוקת גברים ערביים, מה שמחזק את ההנחה כי דווקא עימותים ממושכים ורוויי מתח חברתי הם שמובילים לפגיעות עמוקה יותר (צבי וזוסמן, 2023)

יתרה מכך, ענפי התעסוקה שבהם מועסקים רבים מהגברים הערבים דוגמת בינוי, מסחר, אירוח ושירותים מאופיינים בתלות גבוהה בנוכחות פיזית ובאינטראקציה עם קהל, מה שהופך אותם לחשופים במיוחד למשברים ביטחוניים. בהתאם לכך, פגיעות מבניות אלה הופכות את הגברים הערבים לרגישים במיוחד לזעזועים ביטחוניים (מכון אהרן, 2021).

במבט עכשווי, ניתן להקיש מהספרות על ההשלכות של מלחמת "חרבות ברזל", אשר כבר עתה מתוארת כמשבר מתמשך ועמוק. שיעורי ההיעדרות מהעבודה שאינם מוסברים בסיבות בריאותיות או צבאיות הם הגבוהים ביותר בעשור האחרון, תופעה שככל הנראה תפגע שוב במידה משמעותית בתעסוקת גברים ערביים, מה שעשוי להוביל, בדומה לממצאי מחקרנו על צוק איתן, לאפקט פיצוי מואץ מצד נשים ערביות (מכון אהרן, 2023).

משתני הבקרה והשפעתם:

הגיל (GilNK) נמצא כבעל השפעה חיובית מובהקת בכל שלושת המודלים – ככל שהגיל עולה, כך עולה ההסתברות להיות מועסקת. הסבר אפשרי לכך הוא שעם הגיל מגיעים ניסיון תעסוקתי, יציבות משפחתית והקלות יחסית בגידול ילדים. ממצא זה עולה בקנה אחד עם הספרות התיאורטית שמצביעה על כך שבשלבי חיים מאוחרים יותר, נשים משתלבות בתעסוקה עקב ירידה בעומס הטיפול והתגבשות זהות מקצועית ומדגישה כי מאפיינים אישיים כגון גיל, מצב משפחתי והשכלה משפיעים על היכולת של נשים להיכנס לתעסוקה לאחר משברים ואף להישאר בה לאורך זמן (אלמוג-בר, אייזנשטדט וגל, 2020).

שנות הלימוד (ShnotLimud) נמצאו כבעלות השפעה עקבית וחזקה – נשים ערביות משכילות נטו להשתלב בתעסוקה בשיעורים גבוהים בהרבה. ממצא זה תואם את הספרות המחקרית שמדגישה את ההשכלה ככלי מרכזי לפריצת חסמים כלכליים, ובפרט בקרב נשים מקבוצות מיעוט (ILO, 2024; תחאוכו ואח', 2023). נשים בעלות תארים גבוהים הצליחו להתמודד טוב יותר עם חסמים חברתיים, משפחתיים ומערכתיים (שיעור התעסוקה הגיע ל-72% בקרב בעלות תארים אקדמיים לעומת 30% לבעלות השכלה תיכונית ומטה) מה שמשתקף גם בממצאנו.

סיוע בעבודות הבית – (ShaotOzeretNK) משתנה זה שימש כפרוקסי לתמיכה לוגיסטית בתוך משק הבית, ונמצא כבעל השפעה חיובית מובהקת: ככל ששעות הסיוע רבות יותר, כך עולה ההסתברות להשתלבות בתעסוקה. ממצא זה מדגיש את חשיבות התמיכה התפעולית לנשים ערביות, במיוחד בהקשרים של מבנה משפחתי מסורתי והיעדר שירותים ציבוריים מספקים. השקעה ציבורית בסיוע ביתי, כמו סבסוד מטפלות או הרחבת מסגרות חינוך לפעוטות, עשויה להוות מנוף אפקטיבי להגדלת שיעור ההשתתפות של נשים ערביות בשוק העבודה. ממצא זה תואם גם את הספרות הבינלאומית, שמצאה קשר בין תשתיות תמיכה לבין המשכיות בתעסוקת נשים לאחר תקופות של משבר (Menon & Rodgers 2013).

מספר ילדים בגיל הרך (0–4) נמצא כבעל השפעה שלילית מובהקת – ככל שיש יותר ילדים בגיל זה, כך פוחת הסיכוי של האם לעבוד. **ההשפעה של ילדים בגילאים 10–14**, לעומת זאת, לא הייתה מובהקת, מה שמחזק

את ההשערה כי האתגר המרכזי הוא טיפול בגיל הרך, שבו החסמים התפעוליים והרגשיים גבוהים יותר. ממצא זה תואם את הספרות על תעסוקת נשים, ולפיה שירותים נלווים כגון מעונות יום הם תנאי הכרחי להשתלבות. ממצא זה תואם גם את הספרות הבינלאומית, שמצאה קשר בין תשתיות תמיכה לבין המשכיות בתעסוקת נשים לאחר תקופות של משבר (Menon & Rodgers, 2013).

סיכום ההשפעה החזקה ביותר נרשמה על תעסוקת נשים ערביות לאחר צוק איתן, אך חשוב להבין כי מדובר בהשפעה הקשורה למשבר, ולא דווקא בשינוי מבני או חברתי. לעומת זאת, משתני בקרה כמו שנות לימוד, גיל, ועזרה ביתית שיקפו קשרים סיבתיים מובהקים לתעסוקה, ומצביעים על דרכים אפקטיביות לעידוד תעסוקת נשים ערביות גם בעתות שגרה.

המלצות מדיניות

לאור ממצאי המחקר והמסקנות, אנו ממליצים על חבילת צעדים שתתמוך הן בנשים בחברה הערבית, תוך ראיית המשבר כהזדמנות לשינוי חברתי-כלכלי רחב:

חיזוק תשתיות התמיכה לשילוב נשים ערביות בשוק העבודה

ממצאי המחקר מצביעים על קשר חיובי מובהק בין תמיכה לוגיסטית בבית (למשל שעות עזרה בעבודות הבית) לבין הסתברות לתעסוקה. לכן, מומלץ להשקיע בהרחבת מסגרות סיוע כגון סבסוד עוזרות בית, הקמת מרכזי עזר קהילתיים ושירותי טיפול בילדים שיאפשרו לנשים להשתלב בשוק העבודה מבלי להקריב את אחריותן הביתית.

כמו כן, מכיוון שהמחקר מראה שלנשים בפריפריה קשה יותר להשתלב בשוק העבודה, יש להשקיע בתחבורה ציבורית מתאימה שתאפשר ניידות מיטבית.

פיתוח מערך מעונות יום נגישים ומסובסדים

המחקר מצא השפעה שלילית מובהקת למספר ילדים בגיל הרך על תעסוקת נשים. תמרוץ והרחבת מסגרות טיפול איכותיות לגילאי 0–4 יפחיתו חסמים לכניסת נשים לשוק העבודה ויאפשרו רציפות תעסוקתית.

השקעה בהשכלה ובהכשרות מקצועיות מותאמות תרבותית

השכלה נמצאה כבעלת מתאם חיובי מובהק עם הסתברות לתעסוקה. יש לקדם תכניות הכשרה והשכלה גבוהות יותר לנשים ערביות, כולל קורסים דיגיטליים, מרכזי הכוונה תעסוקתית, ומלגות מותאמות. **לסיכום**, ניסיון העבר מצביע על כך שמשברים ביטחוניים יוצרים לא רק פגיעות אלא גם הזדמנויות נדירות לשינוי חברתי. תפקיד המדינה כעת הוא להכיר בכך ולהשקיע בתשתיות שימנפו את העלייה בתעסוקת נשים ערביות שנובעת מהמשבר כך שהשינוי יהיה ארוך טווח, שוויוני ויציב.

מגבלות המחקר

המחקר הנוכחי התמקד בהשפעתו של מבצע צוק איתן על שיעור התעסוקה של נשים ערביות, אך לא בדק מגוון משתנים חשובים שעשויים להסביר לעומק את הדינמיקה של תעסוקת נשים בתקופת משבר. ראשית, לא נבדקה מידת ההמשכיות של התעסוקה – כלומר, לא ברור אם הנשים שהשתלבו בשוק העבודה בזמן המשבר נותרו בו לאורך זמן, או שמדובר בעלייה זמנית בלבד. שנית, לא נבדקה שאלת האפליה המגדרית והאתנית מצד

מעסיקים, שיכולה להשפיע על איכות המשרות, קידום תעסוקתי, והיקף המשרה. בנוסף, לא נבחנו תנאי התעסוקה, שבמקרים רבים עשויים להיות בלתי יציבים או זמניים, במיוחד כאשר הכניסה לשוק העבודה התבצעה מתוך אילוץ כלכלי.

כיוונים למחקרי המשך

מחקרים עתידיים יכולים לבדוק את נקודת המבט של המעסיקים, מה עמדותיהם כלפי העסקת נשים ערביות, אילו חסמים קיימים בצד ההיצע, ומהם התנאים שיגרמו להם להעסיק נשים באופן שוויוני ובעל אופק תעסוקתי. כמו כן, יש מקום לבחון את הקשר בין תמריצים ממשלתיים לבין פתיחת אפשרויות תעסוקה מגוונות ואיכותיות.

סיכום

שאלת המחקר בנייר מדיניות זה הייתה כיצד מבצע צוק איתן השפיע על תעסוקת נשים ערביות בישראל והתשובה היא שהוא גרם לעלייה בתעסוקתן, הנתונים מצביעים על כך שמבצע צוק איתן היווה זרז משמעותי להשתלבות נשים ערביות בשוק העבודה. אנחנו מסיקים שמדובר באפקט פיצוי, תגובה של משקי בית ערביים לאובדן הכנסה, עקב ירידה בתעסוקת גברים ערביים בתקופה שלאחר המלחמה. נשים ערביות נכנסו לשוק העבודה לאו דווקא מתוך בחירה או העצמה, אלא מתוך אילוץ כלכלי. ההשפעה הזו אינה מעידה בהכרח על שינוי מבני בחסמים המגדריים-חברתיים, אלא על הסתגלות למצוקה. ממצא זה מגובה גם בספרות מחקרית קודמת, שמצאה תבניות דומות של פגיעות תעסוקתית בקרב גברים ערבים במהלך סכסוכים ארוכים. מעבר לכך, משתני הבקרה שנבדקו, כמו גיל, השכלה, סיוע בעבודות הבית ומספר הילדים הצעירים הדגימו השפעות עקביות על תעסוקה. ככל שהגיל ושנות הלימוד עולים, כך עולה ההסתברות להיות מועסקת. נוכחות עזרה ביתית תורמת לתעסוקה, ואילו מספר ילדים קטנים (בגילאי 0–4) מפחית משמעותית את הסיכוי לכך. למרות מגבלות המחקר שצינו, הוא מספק תובנות חשובות על הגורמים המאפשרים לנשים ערביות להשתלב בשוק העבודה בתקופת משבר. ניתן ללמוד ממנו על חשיבות התמיכה החיצונית והתשתיות החברתיות (כמו שירותי טיפול בילדים) והקשר בין שינויים בתעסוקת גברים לשינויים בתעסוקת נשים. לפיכך, המחקר הנוכחי מהווה בסיס חשוב להבנה של תעסוקת נשים ערביות לא רק בעת חירום אלא גם בעיצוב מדיניות תעסוקה בשגרה.

ביבליוגרפיה

1. אלמוג-בר, מ., אייזנשטדט, מ., וגל, ג'. (2020). *הרווחה בעקבות מלחמה*. עבודה סוציאלית, 70(3), 450–472.
<https://www.kshalem.org.il/>
2. אקשטיין, צ', מנחם-כרמי, ש', סומקין, ס', וקלישר, ע'. (2024). *לעדכון תקציב 2024 : עמדת מכון אהרן למדיניות כלכלית*. מכון אהרן למדיניות כלכלית.
<https://www.runi.ac.il/research-institutes/economics/aiep/policy-papers/october-7th-war/2024-budget/>
3. מיעארי, ס', וחדאד חאגי-יחיא, נ'. (2017). *חוסר מעש בקרב צעירים ערבים בישראל*. ירושלים : המכון הישראלי לדמוקרטיה.
<https://www.idi.org.il/books/12697>
4. צבי, ב', וזוסמן, נ'. (2023). *השפעת אירועים ביטחוניים בישראל על הפרדויות של ערביי ישראל ממעסיקיהם*. בנק ישראל.
5. תחאוכו, מ', קלישר, ע', מטר, ח', ומושקלב, ק'. (2022). *מדיניות לצמצום פערים בין החינוך הערבי לעברי*. מכון אהרן למדיניות כלכלית.
<https://www.runi.ac.il/research-institutes/economics/aiep/policy-papers/labor-market-and-society/minimize-educational-gaps/>
6. תחאוכו, מ', לוונטל, ע', לרום, ט', ופרטוש, א'. (2023). *אתגרי החברה הערבית בשוק העבודה : בשגרה ובחירום*. מכון אהרן למדיניות כלכלית.
<https://www.runi.ac.il/media/mjrn0pg/pdf>
7. תחאוכו, מ', לרום, ט', ומושקלב, ק'. (2021). *הירידה בתעסוקת גברים צעירים בחברה הערבית ומאפייניה*. מכון אהרן למדיניות כלכלית.
8. משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה. (2012). *ליוקן האישה הערבייה העובדת*.
www.moital.gov.il/NR/rdonlyres/C376C9FC-A109-4BCF-B848-BACA3F140605/0/X11557.pdf
9. לזרוס, ע', ושלז, מ'. (ללא תאריך). *תעסוקת נשים ערביות בשירותי הרווחה הציבוריים : אפיק מסתמן לפתרון*. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
<https://www.idi.org.il/media/4695/arab-women-employment.pdf>
10. מזרחי סימון, ש'. (2016). *תעסוקה בקרב נשים ערביות*. הכנסת – מרכז המחקר והמידע.
https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/e82f9dab-07aa-e511-80d6-00155d0204d4/2_e82f9dab-07aa-e511-80d6-00155d0204d4_11_10030.pdf

- Acemoglu, D., Autor, D., & Lyle, D. (2004). Women, War, and Wages: The Effect of Female Labor Supply on the Wage Structure at Midcentury. *Journal of Political Economy*, 112(3), 497–551. .11
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/383100>
- Goldin, C. (1991). The Role of World War II in the Rise of Women's Employment. *American Economic Review*, 81(4), 741–756. .12
<https://www.jstor.org/stable/2006640>
- Heath, A., & Cheung, S. Y. (2007). *Unequal Chances: Ethnic Minorities in Western Labour Markets*. Oxford University Press. .13
https://www.researchgate.net/publication/257936343_Unequal_Chances_Ethnic_Minorities_in_Western_Labour_Markets
- International Labour Organization (ILO). (2023). *World Employment and Social Outlook: Trends 2023*. Geneva: International Labour Office. .14
- Menon, N., & Rodgers, Y. V. D. M. (2013). War and Women's Work: Evidence from the Conflict in Nepal. *Journal of Conflict Resolution*, 59(1), 51–73. .15
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0022002713498699>
- Miaari, S. H., Khattab, N., & Sabbah-karkabi, M. (2023). Obstacles to labour market participation among Arab Palestinian women in Israel. *International Labour Review*, 162(4), 587–614. .16
- Miaari, S., Zussman, A., & Zussman, N. (2012). Ethnic conflict and job separations. *Journal of Population Economics*, 25, 419–437. .17

נספחים

נספח 1- רגרסיות המחקר

מודל 1:

```

Call:
lm(formula = Muasak_bin ~ Treated + Post + Treated:Post, data = data_women)

Residuals:
    Min       1Q   Median       3Q      Max
-0.95039  0.04961  0.05782  0.05782  0.12526

Coefficients:
            Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
(Intercept)  0.9421776  0.0009163 1028.190 < 2e-16 ***
Treated      -0.0674377  0.0033386  -20.199 < 2e-16 ***
Post         0.0082153  0.0013165   6.240 4.39e-10 ***
Treated:Post  0.0253393  0.0047110   5.379 7.51e-08 ***
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

```

מודל 2:

```

Call:
lm(formula = Muasak_bin ~ Treated + Post + Treated:Post + factor(GilNK) +
    Married + ShaotOzeretNK + factor(MachozMegurim) + Yeladim0_1MB +
    Yeladim2_4MB + Yeladim5_9MB + Yeladim10_14MB + ShnotLimud,
    data = data_women)

Residuals:
    Min       1Q   Median       3Q      Max
-1.05743  0.03267  0.05141  0.07468  0.22810

Coefficients:
            Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
(Intercept)  8.847e-01  2.901e-03 305.014 < 2e-16 ***
Treated      -5.323e-02  3.470e-03 -15.339 < 2e-16 ***
Post         7.437e-03  1.311e-03   5.674 1.39e-08 ***
factor(GilNK)3  5.431e-03  2.499e-03   2.173 0.029781 *
factor(GilNK)4  2.374e-02  2.590e-03   9.166 < 2e-16 ***
factor(GilNK)5  2.934e-02  2.294e-03  12.789 < 2e-16 ***
factor(GilNK)6  3.014e-02  2.324e-03  12.969 < 2e-16 ***
factor(GilNK)7  3.151e-02  2.833e-03  11.121 < 2e-16 ***
Married       2.213e-02  1.618e-03  13.682 < 2e-16 ***
ShaotOzeretNK  8.854e-03  7.160e-04  12.367 < 2e-16 ***
factor(MachozMegurim)2 -6.721e-03  2.764e-03 -2.432 0.015024 *
factor(MachozMegurim)3  9.317e-03  2.751e-03   3.387 0.000706 ***
factor(MachozMegurim)4  1.692e-02  2.395e-03   7.063 1.64e-12 ***
factor(MachozMegurim)5  1.807e-02  2.529e-03   7.145 9.06e-13 ***
factor(MachozMegurim)6 -3.327e-03  2.718e-03 -1.224 0.221033
factor(MachozMegurim)7  1.413e-02  3.704e-03   3.815 0.000136 ***
Yeladim0_1MB  -1.679e-02  1.844e-03 -9.106 < 2e-16 ***
Yeladim2_4MB  -5.688e-03  1.427e-03 -3.985 6.75e-05 ***
Yeladim5_9MB  -6.209e-03  1.041e-03 -5.965 2.46e-09 ***
Yeladim10_14MB -2.002e-03  9.938e-04 -2.015 0.043956 *
ShnotLimud    5.678e-04  7.871e-05   7.213 5.48e-13 ***
Treated:Post  2.554e-02  4.686e-03   5.449 5.06e-08 ***
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

```

מודל 3:

```
Call:
glm(formula = Muasak_bin ~ Treated + Post + Treated:Post + factor(GilNK) +
  Married + ShaotOzeretNK + factor(MachozMegurim) + Yeladim0_1MB +
  Yeladim2_4MB + Yeladim5_9MB + Yeladim10_14MB + ShnotLimud,
  family = binomial(link = "logit"), data = data_women)

Deviance Residuals:
    Min       1Q   Median       3Q      Max
-3.9369   0.2621   0.3156   0.3833   1.2275

Coefficients:
              Estimate Std. Error z value Pr(>|z|)
(Intercept)    1.405270    0.068249   20.590 < 2e-16 ***
Treated        -0.588482    0.048497  -12.134 < 2e-16 ***
Post           0.146487    0.025288   5.793 6.92e-09 ***
factor(GilNK)3  0.003714    0.039981   0.093 0.925989
factor(GilNK)4  0.274449    0.044664   6.145 8.01e-10 ***
factor(GilNK)5  0.380663    0.039621   9.608 < 2e-16 ***
factor(GilNK)6  0.468024    0.042061  11.127 < 2e-16 ***
factor(GilNK)7  0.537336    0.056350   9.536 < 2e-16 ***
Married         0.417421    0.030446  13.710 < 2e-16 ***
ShaotOzeretNK   0.283816    0.021541  13.176 < 2e-16 ***
factor(MachozMegurim)2 -0.084621    0.046005  -1.839 0.065861 .
factor(MachozMegurim)3  0.166682    0.048580   3.431 0.000601 ***
factor(MachozMegurim)4  0.333786    0.042938   7.774 7.63e-15 ***
factor(MachozMegurim)5  0.351261    0.045979   7.640 2.18e-14 ***
factor(MachozMegurim)6 -0.030061    0.046172  -0.651 0.515001
factor(MachozMegurim)7  0.250680    0.068169   3.677 0.000236 ***
Yeladim0_1MB    -0.301072    0.031439  -9.577 < 2e-16 ***
Yeladim2_4MB    -0.102481    0.025466  -4.024 5.72e-05 ***
Yeladim5_9MB    -0.106559    0.018423  -5.784 7.30e-09 ***
Yeladim10_14MB -0.025259    0.018054  -1.399 0.161786
ShnotLimud      0.034433    0.003685   9.343 < 2e-16 ***
Treated:Post    0.193641    0.068345   2.833 0.004607 **
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1
```

השפעה שולית:

factor	AME	SE
GilNK3	0.0002	0.0027
GilNK4	0.0164	0.0026
GilNK5	0.0218	0.0023
GilNK6	0.0259	0.0023
GilNK7	0.0289	0.0028
MachozMegurim2	-0.0054	0.0029
MachozMegurim3	0.0096	0.0028
MachozMegurim4	0.0179	0.0024
MachozMegurim5	0.0187	0.0026
MachozMegurim6	-0.0019	0.0029
MachozMegurim7	0.0139	0.0036
Married	0.0224	0.0016
Post	0.0079	0.0014
ShaotOzeretNK	0.0153	0.0012
ShnotLimud	0.0019	0.0002
Treated	-0.0316	0.0026
Treated_Post	0.0104	0.0037
Yeladim0_1MB	-0.0162	0.0017
Yeladim10_14MB	-0.0014	0.0010
Yeladim2_4MB	-0.0055	0.0014
Yeladim5_9MB	-0.0057	0.0010

טבלת קורלציות:

	ShnotLimud	Married	GilNK	MachozMegurim	ShnatSeker
Muasak_bin	0.04	0.05	0.08	0.03	0.02
Treated	-0.05	0.00	-0.06	-0.25	0.01
Post	0.03	0.01	0.01	-0.01	1.00
Treated_Post	-0.03	-0.01	-0.04	-0.17	0.21
ShaotOzeretNK	0.18	0.01	0.06	0.00	0.02
Yeladim0_1MB	0.01	0.24	-0.14	0.03	0.00
Yeladim2_4MB	0.01	0.28	-0.10	0.03	0.01
Yeladim5_9MB	0.00	0.27	0.01	0.01	0.02
Yeladim10_14MB	-0.03	0.15	0.06	-0.02	0.01
ShnotLimud	1.00	0.02	0.07	0.01	0.03
Married	0.02	1.00	0.40	0.00	0.01
GilNK	0.07	0.40	1.00	0.00	0.01
MachozMegurim	0.01	0.00	0.00	1.00	-0.01
ShnatSeker	0.03	0.01	0.01	-0.01	1.00